KAUPPAKAMARI

LAUSUNTO
6.11.2023

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
Viite: HE 75/2023 vp

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ LAIKSI KANSANELÄKEINDEKSIIN JA ELINKUSTANNUSINDEKSIIN SIDOTTUJEN ETUUKSIEN JA RAHAMÄÄRIEN INDEKSITARKISTUKSISTA VUOSINA 2024–2027 SEKÄ LAPSILISÄLAIN 7 §:n MUUTTAMISESTA

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt Keskuskauppakamarilta kirjallista lausuntoa Kelan indeksitarkistuksia koskevista muutoksista sekä lapsilisäin muuttamisesta. Keskuskauppakamari kiittää mahdollisuudesta lausua ja esittää huomioinaan seuraavaa.

Yleistä

Suomen valtion on velkaantunut yhtäjaksoisesti vuodesta 2008 saakka, ja velan suhde bruttokansantuotteeseen jatkaa kasvua tulevaisuudessakin, ellei julkisten menojen kasvua hidasteta. Pääministeri Orpon hallitusohjelmassa tavoitellaan julkisen talouden 6 miljardin euron nettomääräistä sopeutusta hallituskauden aikana. Keskuskauppakamari pitää tavoitetta tärkeänä ja kannatettavana.

Julkisten menojen kasvun hillitseminen edellyttää käytännössä myös indeksikorotusten tuomien menopaineiden hidastamista. Viimeisen kahden vuoden aikana palkansaajien reaaliset keskipalkat ovat laskeneet historiallisen paljon korkean inflaation seurauksensa. Sen sijaan sosiaalietuudet ovat olleet suojassa hintatason kallistumiselta indeksikytkennän ansiosta. Siten voidaan pitää kohtuullisena myös indeksikorotusten jarruttamista. Pääasiallinen perustelu indeksikorotuksista luopumiselle ei kuitenkaan ole oikeudenmukaisuus, vaan julkisten talouden säästötarve.

Säästötoimenpiteenä indeksikorotusten hidastaminen on tehokas. Se voidaan kohdistaa laajaan ihmisjoukkoon siten, että yksilötasolla suhteellisen pienet muutokset synnyttävät valtiontalouden tasolla merkittävää säästöä. Kyseessä on pysyvä rakenteellinen muutos, joka parantaa pitkäkestoisesti valtion rahoitustasapainoa. Indeksikorotuksista luopuminen on myös toimeenpanon kannalta helppoa ja kustannustehokasta.

Lisäksi hallitus esittää muutettavaksi lapsilisälakia korottamalla vähintään nelilapsisten perheiden lapsilisiä sekä yksinhuoltajakorotuksia ja alle kolmevuotiaiden lasten lapsilisää. Muilta osin myös lapsilisät leikkaantuvat reaalisesti, koska niihinkään ei tehdä yleistä indeksikorotusta.

Korotuksia voidaan perustella pyrkimyksellä välttää lapsiperheköyhyyttä. Euromääräisesti suurimmat vaikutukset kohdistuvat kuitenkin alle kolmevuotiaiden lasten lisien korotuksiin, koska saajajoukko on suuri. Näiltä osin lapsilisän korotus ei kohdistu täysin tarkoituksenmukaisesti, koska korotuksen piirissä on paljon perheitä, jotka eivät suoranaisesti tarvitsisi nykyistä suurempaa lapsilisää. Jatkossa tulisikin pohtia lapsilisien tasokorotusta yhdistettynä verovapaudesta luopumiseen, jolloin tuki painottuisi pienituloisille lapsiperheille.

Vaikutukset julkiseen talouteen

Nyt esitetyillä indeksimuutoksilla arvioidaan olevaan korkeintaan 320 miljoonan euron säästövaikutus. Laskennallinen säästö toteutuu, jos inflaatiovauhti vastaa valmistelussa käytettyä ennustetta tai ylittää sen. Säästö on toteutuessa huomattava ja sillä on merkittävä vaikutus hallituskaudelle asetetulle tavoitteelle julkisen talouden vakauttamisesta. Menosäästössä valtion osuus on 280 miljoonaa euroa ja kuntien osuus 40 miljoonaa euroa. Arviossa on huomioitu etuusleikkausten verotuloja pienentävä vaikutus.

Yleisesti ottaen säästöjen toteuttamisessa indeksien kautta on se ongelma, ettei etukäteen voida sanoa, kuinka suureksi säästö muodostuu, koska toteutuneen säästön suuruus riippuu inflaatiosta. Viime vuosina poikkeuksellinen hintojen nousu on tuonut julkiselle sektorille merkittävää kustannuspainetta indeksikorotusten kautta, mutta jatkossa niin ei välttämättä ole. Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että Suomen kuluttajahintojen nousu on hidastumassa nopeasti. Vuoden 2024 indeksitarkistusten osalta korotusten suuruus on kuitenkin tiedossa ja se on jo yksinään erittäin huomattava eli 5,3 prosenttia.

Suurella todennäköisyydellä vuositasolla huomattavin säästö syntyykin jo 2024 alussa. Kumulatiivisesti säästövaikutus kuitenkin kasvaa vuosittain, indeksikorotuksiin liittyvän korkoa korolle -logiikan mukaisesti. Hallituksen esityksessä kansaneläkeindeksin jäädyttämisestä syntyvälle reaalinen leikkaukselle verrattuna perusuraan on kuitenkin asetettu katoksi 10,2 prosenttia. Katon asettaminen on järkevää, jotta kohtuuttomia tilanteita vältetään. Jos inflaatiokehitys vastaa lakivalmistelussa käytettyä ennustetta, palattaisiin vuonna 2027 jo osittain takaisin indeksikorotuksiin.

Kohtuuttomien tilanteiden välttämiseksi tulisi yksittäisten vaikutusarvioiden lisäksi varmistaa, ettei yksittäisiin henkilöihin tai kotitalouksiin kohdistu samanaikaisesti liian monia etuuksiin liittyviä lakimuutoksia. Hallituksen esitys ei kattavasti käsittele tätä ongelmaa. Riskinä on, että jatkossa kannustinvaikutuksiltaan kaikkein ongelmallisimman sosiaalietuuden, eli toimeentulotuen, käyttö lisääntyy.

Vaikka kansaneläkeindeksin jäädyttämisen avulla saavutettu säästö on merkittävä, olisi ollut mahdollista saavuttaa kokoluokaltaan huomattavasti suurempia säästöjä ulottamalla indeksijarru myös työeläkeindeksiin. Nyt hallituksen esityksessä kaikki varsinaiset eläkkeet on jätetty indeksijäädytyksen ulkopuolelle, vaikka jäädytys koskeekin eläkeläisten asumistukea. Kansaneläkkeiden osalta rajausta voidaan pitää

perusteltuna, koska kansaneläkkeen saajat ovat tyypillisesti pienituloisia. Työeläkkeen saajat ovat kuitenkin pääosin taloudellisesti hyvin toimeentulevia verrattuna Kelan etuuden saajiin.

Vuoden 2024 alussa työeläkkeet nousevat indeksikorotuksen seurauksena 5,7 prosenttia mistä syntyy lähes 2 miljardin euron pysyvä lisäys työeläkemenoon. Vuonna 2023 korotus oli 6,8 prosenttia, ja pysyvä menovaikutus yli 2,1 miljardia euroa. Saattaakin olla, ettei julkisen talouden tasapainottaminen tule pidemmän päälle onnistumaan, ellei työeläkemenoon kohdistuvia indeksikorotuksia huomioida osana säästötavoitteita.

KESKUSKAUPPAKAMARI

Jukka Appelqvist
pääekonomisti